

De dans- en zanggroepen van Terschelling

Verslag van een veldonderzoek I.

Ate Doornbosch

Marleen van Winkoop-Deurvorst

In de afgelopen twintig jaar werd door medewerkers van het Volksliedarchief een groot aantal zegslieden bezocht, verspreid over het hele land. Hoofddoel van dit veldwerk was aanvankelijk het opnemen en optekenen van nog in de herinnering levende liederen. Bij de aanwinsten waren varianten van liederen die ons voordien alleen in gedrukte of handschriftelijke vorm bekend waren en een flinke hoeveelheid ons nog niet bekende liederen¹.

Geleidelijkaan werd tijdens de periode van verzamelen en inventariseren meer aandacht geschonken aan de functies van de liederen. Door middel van interviews en uit schriftelijke bijdragen werden hoe langer hoe meer gegevens verzameld over de werk- en leefgemeenschappen waarin de zegslieden hun repertoire opbouwden en over het in de eerste decennia van onze eeuw sterk doorzettende funktieverlies. Deze incidentele informatie kwam al even chaotisch op ons af als het liedmateriaal zelf. De behoefte aan een systematisch onderzoek naar de plaats van het mondeling overgeleverde lied en de betekenis van het zingen daarvan in het dagelijks leven deed zich steeds sterker gevoelen².

Terschelling leek ons, om te beginnen, voor een dergelijk onderzoek een geschikt werkterrein omdat daar de traditionele liederen en dansen nog een rol spelen in de samenleving. We beseften wel dat dit te danken was aan het feit dat het ook daar ingetreden funktieverlies, soms door middel van kunstgrepen, in de loop der tijd veranderd was in een funk-

¹ De adressen van de zegslieden vielen ons in overvloed toe uit de schriftelijke reacties op het N.O.S.-volksliedprogramma *Onder de groene linde*. Bij de samenstelling van deze serie is ons archief nauw betrokken.

² Een dergelijk projekt zou alleen uitvoerbaar zijn als we gelegenheid konden vinden langere tijd te werken in een bij voorkeur goed af te bakenen gebied. Onze kennis van het liedbezit zou daarbij als uitgangspunt kunnen dienen. De wijze waarop wij tot voor kort het veldwerk verrichtten, stond echter zo'n arbeidsintensieve onderneming in de weg.

Door het teruglopen van het aantal luisteraars met herinneringen aan de tijd waarin overlevering van liederen nog plaatsvond, is omstreeks 1970 een geleidelijke daling ingetreden in het aantal reacties op het volksliedprogramma. Daardoor ontstond ruimte voor het ontwikkelen van andere activiteiten. Het omschakelen naar nieuwe vormen van onderzoek sluit een verdere aanwas van het liedmateriaal in ons archief niet uit. Al tijdens het onderzoek op Terschelling kwamen herhaaldelijk ons nog onbekende liederen aan het licht.

tieverschuiving. Tijdens vroegere bezoeken echter, waarbij het verzamelen van liederen ons voornaamste doel was, hadden wij de indruk gekregen dat men kon spreken van ononderbroken overlevering. We dachten toen al dat die continuïteit, althans gedeeltelijk, verklaard zou kunnen worden uit het feit dat traditioneel zingen en dansen niet los van elkaar te zien zijn en moeten worden beschouwd als twee elkaar completerende delen van één fenomeen. Deze wisselwerking moet, blijkens mededelingen van zegslieden, in het gehele land tamelijk algemeen zijn geweest. Terschelling is, voorzover wij konden nagaan, nog het enige gebied in Nederland waar de overlevering van dansen en liederen op deze wijze funktioneert. Daarbij organiseerde men zich in speciale dans- en zanggroepen. Wij namen aan dat dit laatste verband houdt met het feit dat de eilanders voor hun ontspanning voornamelijk op elkaar zijn aangewezen. Ze ontmoeten elkaar bij allerlei gelegenheden waar incidenteel gezongen en gedanst wordt en in die omstandigheid kan gemakkelijk de behoefte ontstaan aan zingen en dansen in georganiseerd verband. Alweer een gezelligheidsvereniging? Ongetwijfeld is de levensvatbaarheid van de dans- en zanggroepen voor een deel te verklaren uit de behoefte aan meer gelegenheid tot gezellig dansen en gezamenlijk zingen. Voor het ontstaan waren echter geheel andere motieven van betekenis, dat bleek ons al spoedig toen wij – 28 jaar na de oprichting van de eerste groep! – met het onderzoek begonnen.

Wij hebben bepaald niet de indruk dat de georganiseerde dansers en zangers van Terschelling aan de weg hebben willen timmeren, althans niet aan andere wegen dan die op hun eiland. De oprichting en ontwikkeling van de groepen hebben zich vrijwel onopgemerkt voor de buitenwereld voltrokken. Noch de aansluiting bij de Federatie van Folkloristische Dansgroepen in Nederland noch de vluchtige belangstelling van toeristen bracht daarin verandering. Bij de bezoeken die wij tussen 1957 en 1975 op het eiland aflegden, werden wij nauwelijks attent gemaakt op de activiteiten van de georganiseerde zangers en dansers, ofschoon die toch het een en ander te maken hadden met ons doel: het optekenen van liederen. Men zou geneigd zijn te veronderstellen dat er op het eiland maar weinig belangstelling voor de groepen bestond, ware het niet dat zich onder onze toenmalige zegslieden enkele bejaarde leden en zelfs bestuursleden bevonden, maar ook die zwegens erover. Zag men soms de dans- en zanggroepen als een vanzelfsprekende en louter Terschellinger aangelegenheid die een buitenstaander niet zou interesseren? In ieder geval hebben wij indertijd hun betekenis onderschat. Eerst toen wij in het najaar van 1974 tijdens een door het Ethnomusicologisch Centrum *Jaap Kunst* van de Universiteit van Amsterdam georganiseerd werkbezoek³ in contact kwamen met leden en leiding van de groepen

³ Bij die gelegenheid werd een in de dertiger jaren door Jaap Kunst en Cor Swart vervaardigde stomme film aan de leden van de dansgroepen getoond.

werd ons duidelijk dat zij een schakel waren in het huidige overleveringsproces. Ook begrepen wij toen dat de behoefte aan het benadrukken van de eigen — Terschellinger — identiteit daarbij een rol speelde.

Een vakantieganger die nog niet vertrouwd is met de toestanden op het eiland zal het etaleren van het Terschellinger eigene door de zo nu en dan in de openlucht optredende groepen opvatten als bewust opgezet ten behoeve van het toerisme, zelfs als aan het eind van de voorstelling 'O Skilge, mîn lândje'⁴ ten gehore wordt gebracht, de lofzang op Terschelling bij uitstek. Tijdens onze bezoeken aan het eiland werden wij echter meer en meer getroffen door de ongeveerinsde overgave waarmee dit door ds. J.S. Bakker in 1854 gedichte lied gezongen werd, een overgave die vooral blijkt bij de laatste strofe 'Soa lang asto steetste, soa fest op dîn sân, Waes fol brave minsken, mîn jeaf Skilgerlân.'. Het is duidelijk dat men grote waarde hecht aan de eigen identiteit. Terschelling staat inderdaad, als we ds. Bakkers woorden in overdrachtelijke zin mogen interpreteren, wat zelfbewustzijn betreft na 123 jaar nog zeer vast op zijn zand.

Toch mag men hier niet uit opmaken dat de Terschellinger zich alleen Terschellinger voelt. Er zijn in de bevolking drie groepen te onderscheiden, al vervagen de grenzen en verschillen: West-Terschellingers, Midslanders en de bewoners van het oostelijk deel van het eiland, de 'Aesters'. Zij hebben tot in onze jaren zowel het gezamenlijke als het eigen⁵ immateriële kultuurbezit in veranderende functies 'moeizaam voor zich uitgeschoven', zoals een Midslander informant het uitdrukte. Ze hebben het bewaard, beschermd en met vindingrijkheid van nieuwe impulsen voorzien. De laatste decennia werden zij daarin in toenemende mate bijgestaan door de 'import'⁶. Naast 'O Skilge, mîn lândje' heb-

⁴ Jaap Kunst, *Terschellinger Volksleven*, 3e druk (1951) blz. 117 v., in de oorspronkelijke spelling. Voor het eerst gepubliceerd in het Friese jaarboekje *Swanneblommen*, 1855. De in de tekst aangehaalde regels luiden in vertaling: Zolang als je staat zo vast op je zand, Wees vol brave mensen, mijn lief Terschelling.

⁵ Hoe gevoelig men is als het gaat om kleine verschillen tussen West, Midsland en Oost en hoezeer men er vaak op gesteld is de zaken gescheiden te houden, bleek ons al direkt bij de aanvang van onze werkzaamheden. In die tijd waren de opnamen voor de N.C.R.V.-televisieserie *Sil de strandjutter* op het eiland in volle gang. Bij de verfilming van een verhaal op lokatie wordt gewoonlijk een beroep gedaan op de medewerking en kennis van de plaatselijke bevolking. Ook bij het in beeld brengen van dit boek van Cor Bruijn was dat het geval. We kregen de indruk dat men graag bereid was de filmers terzijde te staan met georganiseerde hulp en adviezen, maar dat men zeer kritisch was op het punt van historische authenticiteit.

⁶ De 'brave minsken' zijn sinds ds. Bakkers wens in tal gegroeid van 2800 tot 4500, niet alleen door natuurlijke aanwas, maar ook door vestiging. Het aandeel van de 'import' gedurende de laatste twee- tot driehonderd jaar wordt door Jo Smit onderstreept: 'Wat we wel kunnen constateren is dat de inkomelingen niet een vreemd element bleven vormen in de Terschellinger samenleving. Nee, ze werden Terschellingers met de Terschellingers. Er is in het verleden duidelijk een eigen cultuur geweest, een eigen levensvorm, die de inkomeling aansprak en waar hij zich graag naar richtte en in opgenomen wilde worden.' (*Terschellinger getij*, 1972, blz. 200).

ben vele tientallen voor het merendeel oudere en voor het overgrote deel lang geleden geïmporteerde liederen, dansen en dansliederen een plaats in het leven van honderden Terschellingers in alle leeftijdsgroepen. Vrijwel de gehele bevolking komt er mee in aanraking. Dat is voor een goed deel het resultaat van het werk van de dans- en zanggroepen. Daaraan willen wij dan ook in de eerste plaats aandacht besteden.

Probleemstelling

Na de verkenning van het werkkerrein inventariseerden we de problemen en stelden de volgende lijst op:

- a. Hoe functioneren de groepen tegenwoordig?
- b. Welke beweegredenen hebben indertijd ten grondslag gelegen aan de oprichting van de dans- en zanggroepen? In hoeverre spelen deze beweegredenen ook nu nog een rol?
- c. De Terschellingers zijn te onderscheiden in autochtonen ('eilanders' genoemd) en allochtonen (de zg. 'import'). In hoeverre hebben de allochtonen de hand gehad in het handhaven – of zelfs het ontstaan – van de huidige situatie?
- d. Welke rol heeft de driedeling West-Midland-Oost gespeeld? Hoe verhouden deze drie gebieden en hun verenigingen zich tot elkaar en tot het geheel?
- e. Het leven van de Terschellingers wordt – vooral in de zomer – in belangrijke mate beïnvloed door het vreemdelingenverkeer. In hoeverre heeft dit de huidige situatie bepaald?
- f. Wat is de invloed geweest van de onderzoeken door Jaap Kunst (en eventueel andere folkloristen) en van diens boek *Terschellinger Volksleven*? Hoe groot is die invloed nu nog?
- g. Welke rol heeft het isolement, eigen aan een eiland, gespeeld, en is dit isolement, ondanks sterk verbeterde communicatie- en transportmogelijkheden, nog steeds van invloed? Is het feit dat de natuurlijke grenzen van een eiland schaalvergroting in het verenigingsleven uitsluiten een belangrijke faktor?
- h. Spelen repertoire- en stijlverschillen van West, Midland en Oost een rol en leveren zij problemen op in en buiten de groepen? Geeft de zangstijl van enkele oudere Terschellingers bezwaren bij de samen-zang?
- i. Zijn er weerstanden tegen de activiteiten van de dans- en zanggroepen? Zo ja: bij wie en van welke aard zijn de bezwaren?
- j. Welke invloed hebben de dans- en zanggroepen gehad op het gezamenlijke en individuele dansen en zingen buiten de groepen?

Methode

Teneinde het antwoord op deze vragen te kunnen vinden namen wij ons voor een serie meerdaagse bezoeken aan het eiland te brengen en daarbij

- a. zoveel mogelijk deel te nemen aan de dans- en zangbijeenkomsten, met alle konsekwenties: meezingen, meedansen en het zich houden aan de regels die – uitdrukkelijk of stilzwijgend – binnen de groepen waren gesteld;
- b. door middel van vragenlijsten binnen een kort tijdsbestek gegevens te verzamelen over de leden en de samenstelling van de groepen⁷;
- c. een groot aantal gesprekken te voeren⁸.

Tijdens ons eerste gesprek met enkele bestuursleden, in november 1975, bleek men te kunnen instemmen met deze werkwijze. Men adviseerde ons zoveel mogelijk zelf de vragenlijsten uit te delen tijdens de dans- en zangavonden en daarbij een korte uiteenzetting te geven⁹.

Waardering van het onderzoek door de betrokken Terschellingers

De positieve waardering door de leden bleek bij het napraten na afloop van het officiële gedeelte van de door ons bijgewoonde bijeenkomsten en tijdens de eerste interviews. Autochtonen waren in het algemeen geneigd zich wat gereserveerder op te stellen dan allochtonen. Hun lichte aarzeling kwam wellicht voort uit het besef dat elke bemoeienis van buitenaf een doorbreking van de betrekkelijke beslotenheid van de Terschellinger groepen betekent. De door ons gevolgde methode brengt inderdaad met zich mee dat men zich moet opdringen aan leiding, leden

⁷ De indeling van de vragenlijst was als volgt:

- a. Vragen betreffende personalia en deelname aan de groepen.
- b. Vragen betreffende verblijf elders, vestiging op het eiland en herkomst van ouders en voorouders. Wij vroegen tevens of de geënquêteerde had gevaren.
- c. Vragen betreffende het lidmaatschap van echtgenoot (-genote) of verloofde en, indien deze geen lid van een van de groepen is, betreffende zijn/haar verblijf elders, vestiging op het eiland en herkomst van ouders.
- d. Vragen betreffende tegenwoordig of vroeger lidmaatschap (ook van jeugdgroepen) van de ouders van geënquêteerde, vragen betreffende het eventuele vroegere jeugdlidmaatschap van geënquêteerde en vragen betreffende het jeugdlidmaatschap van zijn/haar kinderen.
- e. Vragen betreffende de wijze waarop de onder a. bedoelde lidmaatschappen tot stand zijn gekomen en de beweegredenen.
- f. Vragen betreffende kennis van dans- en/of liedrepertoire vóór de aansluiting bij een van de groepen,
- g. Ruimte voor aanvullende mededelingen.

⁸ Na de verwerking van de uit de vragenlijsten verkregen gegevens konden wij de geënquêteerden indelen naar leeftijd, beroep, woonplaats, herkomst en in andere (elkaar dikwijls overlappende) categorieën. Daarna bezochten wij representanten van elke afzonderlijke categorie, om het uit de vragenlijsten afgeleide feitenmateriaal aan te vullen met achtergrondgegevens en zo mogelijk meningen van de informanten te noteren.

⁹ De uitdeling van de lijsten vond plaats in februari 1976; in april konden wij beginnen met het verwerken van de gegevens. In augustus 1976 namen wij de eerste interviews af.

en buitenstaanders en dat men zich moet indringen in gezelschappen en organisaties¹⁰.

Tijdens onze eerste contacten bespeurden wij duidelijke reserves ten aanzien van commerciële oogmerken en aanwending elders van het Terschellinger eigene. Wij kregen enkele malen te horen dat men onplezierige ervaringen had met 'belangstellenden die uit bleken te zijn op een publiciteitsstunt', met 'zogenaamde onderzoekers die eens wat extra's wilden verdienen' en met 'dansers van elders die met ons materiaal aan de haal gaan omdat ze anders geen repertoire kunnen samenstellen'. Wijzelf hebben tijdens het onderzoek nooit het gevoel gehad verdacht te worden van sensatieschrijverij, geldzucht of ontoelaatbare kultuurspreiding. De meeste geïnterviewden bleken de activiteiten van de zangers en dansers niet los te zien van deels traditionele¹¹, deels toevalige feestelijkheden. Men stelde de belangstelling die wij hadden voor het ook bij dergelijke gelegenheden funktioneren van de dansen en liederen op prijs en was overal bereid om uitvoerig met ons te praten.

Terschellinger dans- en zanggroepen in 1976

Er zijn op het eiland drie dansgroepen (in West-Terschelling, Midsland en op het oostelijk deel van het eiland, Hoorn) en twee zanggroepen (in West-Terschelling en Hoorn). De dansgroepen werken in verenigingsverband en hebben leden (220 in totaal), de zanggroepen werken volgens het 'instuif'-principe en kennen geen lidmaatschap¹². Het is dan ook moeilijk om, zelfs bij benadering, vast te stellen hoeveel Terschellingers min of meer geregeld aan het gezamenlijk zingen deelnemen. Wij schatten het totaal van de redelijk vaste deelnemers op 125, het aantal los-vaste zangers op 50 en het aantal belangstellenden dat maar zelden komt meedoen op 150.

De vaste kern van de dans- en zanggroepen bestaat voor ongeveer

¹⁰ In de praktijk bleek dat we nauw betrokken raakten bij alles wat met ons onderzoeksobject te maken had. Tevens bleek dat men er goed aan doet bij een dergelijke werkwijze een zekere afstand te bewaren. Door de grote hoeveelheid informatie, voor een deel van min of meer vertrouwelijke aard, is het voor de onderzoeker gemakkelijk eventuele ongunstige ontwikkelingen vrij vroeg te signaleren en kan hij in de verleiding komen beleidsadviezen te geven. Hoe meer men zich betrokken voelt bij de te onderzoeken situatie en zich aangetrokken voelt tot zijn informanten, des te moeilijker is het een neutrale positie te blijven innemen. Men ontkomt desondanks niet geheel aan beïnvloeding. Bestuur en leden zullen wellicht uit de door ons gepubliceerde gegevens hun eigen konklusies trekken en hun activiteiten daarop afstemmen. Onze opvolgers mogen daar dan weer een studie aan wijden . . .

¹¹ De traditionele feestelijkheden zijn o.a.: *Sunderum*, een Oost-Terschellinger variant op het St. Nicolaasfeest; *Op 'e riid*, een zomerse rijtoer naar de Grie; *Burebier*, bijeenkomst waar de bewoners van een buurtschap onderlinge betalingen regelen.

¹² Voor het gemak zullen we echter in beide gevallen spreken van 'leden'.

tweederde uit autochtonen¹³ met een gemiddelde leeftijd van 51 jaar en voor éénderde uit allochtonen met een gemiddelde leeftijd van 44 jaar. Bij de zangers is de gemiddelde leeftijd aanmerkelijk hoger dan bij de dansers: 56 tegen 42 jaar. In de zanggroepen zijn de vrouwen, met 60%, in de meerderheid. De dansgroepen kunnen zich om praktische dans-technische redenen verheugen in een volmaakt getalsevenwicht tussen mannen en vrouwen.

De dansgroepen

De dansgroepen zijn afdelingen van de Vereniging tot instandhouding van de Terschellinger Volksdansen (V.T.V.) die is aangesloten bij de Federatie van Folkloristische Dansgroepen in Nederland en deel uitmaakt van het Distrikt Noord van deze federatie. Elke groep heeft een eigen bestuur, de leden betalen kontributie. Het aantal bestuursleden is afhankelijk van het ledental. Indien een groep minder dan 50 leden telt, bestaat het bestuur uit 5 leden; is het ledental groter dan mag het aantal bestuursleden uitgebreid worden tot 7. Op dit moment heeft de dansgroep Hoorn 76, de groep Midsland 64 en de groep West-Terschelling 80 leden. Het V.T.V.-bestuur wordt volgens afspraak gevormd door de voorzitter van de afdeling Hoorn, de sekretaris van de afdeling Midsland en de penningmeester van de afdeling West-Terschelling.

In het winterhalfjaar wordt door elke groep eens in de twee weken gedanst in een daarvoor besproken zaal – in Midsland en Hoorn op zaterdagavond, in West-Terschelling in de regel op donderdagavond. De bijeenkomsten worden aangeduid als oefenavonden. Aan het gezelligheidsmoment wordt een grote betekenis toegekend.

Het aantal speellieden (in de praktijk harmonikaspelers) varieert. Op het ogenblik heeft Hoorn er drie, Midsland en West ieder één. Er zijn meer harmonikaspelers op het eiland, ook onder de leden van de groepen, maar aankomende speellieden hebben een lange inwerkperiode nodig – vaak van enkele jaren – voor ze het vak voldoende beheersen. De speellieden zijn geen beroepsmuzikanten. Bijzondere kosten kunnen worden vergoed. Iedere afdeling is in het bezit van één instrument.

De groepen kennen geen officiële dansmeesters, hoewel enkele leden bij het geven van aanwijzingen op de voorgrond treden en in de praktijk als zodanig worden erkend. Ook de speelman kan aanwijzingen geven. Nieuwe leden leren de dansen vaak al doende van de andere leden; ze worden daarbij gekorrigeerd door degene die als dansmeester fungeert en door andere ervaren leden die fouten in danspassen en -figuren op-

¹³ Bij de verdeling van de leden in autochtonen en allochtonen was het antwoord op de vraag of men wel of niet op het eiland is geboren bepalend. Dat is hakken met de botte bijl; bij een onderzoek van beperkte omvang heeft men echter de mogelijkheid te controleren of de splinters goed terecht zijn gekomen. Er bleken onder onze allochtonen geen aan de wal geboren kinderen van Terschellinger ouders te zijn en de autochtonen zijn allen op het eiland geboren en getogen.

merken¹⁴. Deze kollektieve regie wordt algemeen aanvaard en hangt samen met het feit dat men bij het uitvoeren van dansfiguren afhankelijk is van de andere dansers. Fouten kunnen rampzalige kettingreacties ten gevolge hebben en alleen geroutineerde dansers en speellieden kunnen door snel ingrijpen en aanpassen hun medeleden bijtijds in de juiste banen leiden. Wij konden waarnemen dat het aanleren van de dansen door nieuwe leden wel eens op bezwaren stuit: oudere leden kunnen zich door onervaren partners belemmerd voelen. In West worden daarom sommige dansen tweemaal uitgevoerd; eerst door hen die deze dansen onder de knie hebben, daarna door de hele groep waarbij dan elk nieuw lid wordt begeleid door een ervaren partner. Mede uit eigen ondervinding menen we te mogen konstateren dat de combinatie 'al doende leert men' en kollektieve regie bijzonder goed werkt. Door beginnelingen wordt vaak al na één oefenseizoen goed en zorgvuldig gedanst.

Het vreemdelingenbezoek heeft zich langzamerhand uitgebreid over het hele jaar, maar het massale bezoek in de zomer brengt zoveel extra werkzaamheden met zich mee dat het niet mogelijk is goed bezochte oefenavonden te realiseren. Wel worden er dan door elke groep demonstraties voor de gasten georganiseerd. Aan deze demonstraties nemen niet alle leden deel en dat wordt ook niet verlangd of verwacht. Eerste voorwaarde is dat men alle dansen goed kent, zodat beginnelingen voor eerst zijn uitgesloten. Men danst bij voorkeur met een vaste partner zodat men geheel op elkaar ingespeeld kan raken. De demonstratiedansers moeten verder in het bezit zijn van het voorgeschreven kostuum. De prijs hiervan is hoog evenals de kosten die aan het onderhoud zijn verbonden zoals het plooiën van mutsen. Ook noodzakelijke accessoires als haarstukjes en speciale schoenen zijn kostbaar. Tenslotte moet men in het drukke seizoen nog gelegenheid kunnen vinden om een avond per week voor de demonstraties vrij te houden.

Elke afdeling heeft een eigen jeugdgroep. De belangstelling daarvoor is groot, in West-Terschelling heeft men de toeloop zelfs moeten afremmen. Er is geen jeugd-lidmaatschap; de nadruk wordt gelegd op het vrijwillig meedoen. Men kent geen strikte leeftijdsgrenzen. In Hoorn bestaat de jeugdgroep uit 12 leerlingen van de lagere school en ongeveer 25 leden die wat ouder zijn. Een aantal danst al vijf jaar en beheerst alle 'om Oost' beoefende dansen op twee na. In Midsland zijn de deelnemers voor het merendeel leerlingen van de hoogste klassen van de lagere school. Er zijn tegen de vijftig geïnteresseerde jeugdige dansers. De meeste daarvan zullen de groep voor hun zestiende jaar hebben verlaten. In West-Terschelling zijn de meeste van de nagenoeg vijftig geregelde

¹⁴ Reeds Willem Fries, de eerste voorzitter van de dansgroep in Hoorn 'hamerde erop dat "kenners" met "krukken" zouden dansen, zulks om snel vorderingen te maken.' (Jaarverslag seizoen 1947-1948, afdeling Hoorn).

Leden van de zanggroep West (Foto NOS).

oude Terschellinger dansen nieuw leven in te blazen. Ze zijn al bezig om uit te sterven, maar het is nog niet te laat. Er leven nog meerdere oudjes, die ze nog kennen. Als we nog een paar jaar wachten, zijn deze dansen misschien onherroepelijk verloren en is er weer een stukje oud-Terschellinger volksleven verdwenen.” Op 22 december van hetzelfde jaar volgde de oprichting van de afdeling Midsland. Hoewel minder bloemrijk geformuleerd, komt de motivering tot de oprichting overeen met die van de afdeling Hoorn: ‘Na een kleine voorvergadering is door eenige personen besloten om een vergadering bij elkaar te roepen, om een vereeniging te stichten tot het veredelen van de Oude Terschellinger volksdansen, die door het opkomen van moderne dansen dreigen verloren te gaan’¹⁶. Toen op 5 februari 1951 in West-Terschelling een dansgroep werd opgericht, werd kortweg in de notulen vermeld: ‘Het is de bedoeling de Terschellinger folklore, speciaal de volksdansen, ook op West te gaan beoefenen.’

Het motief voor de oprichting van de dansgroepen is in de hierboven geciteerde stukken, zeker wat Hoorn en Midsland betreft, duidelijk vastgelegd. De oude dansen begonnen te verdwijnen. Alleen de ouderen wisten zich de passen nog te herinneren, en als de gelegenheid zich niet meer zou voordoen om de dansen aan de jongere generatie over te dragen, zouden ze voorgoed verloren gaan. Het is niet alleen het besef van dit dreigende verlies maar ook voor een groot deel de behoefte aan het bewaren van de eigen identiteit die aan dit besluit tot oprichting van de dansgroepen ten grondslag heeft gelegen. Immers, als de dansen verloren zouden gaan, zou er opnieuw een stukje van het Terschellinger eigene afbrokkelen¹⁷.

Dat de eerste dansgroep juist op dit moment werd opgericht, is door Jaap Kunst als volgt verklaard: ‘Op het laatste ogenblik hebben de Schellingers, die, als zovelen elders, *gedurende de Duitse bezettingsjaren zich op het eigen cultuurbezit en de eigen volksaard zijn gaan bezinnen*, zich opgemaakt, onder de bezielende leiding van kapitein Willem Fries te Hoorn en de oude speelman Jan Bakker te Midsland, om hetgeen hun nog restte aan oude dansen en liederen van de

¹⁶ Op Terschelling verschenen na de oorlog geregeld dansleraren van de wal die op grotere schaal dan voorheen bekendheid gaven aan de moderne dansen.

¹⁷ Al 10 jaar voor de oprichting van de dansgroep in Hoorn schreef Jaap Kunst: ‘Teveel van het mooie oude, dat in 1914 nog bloeide, is sedert verdwenen of ontaard. Het dorpsleven verburgerlijkte; het argelooze en onbewust stijlvolle dezer eilandelijke samenleving maakte plaats voor een groeiende self-consciousness, voor twijfel aan het eigene en overgeleverde, en voor een keurloos overnemen van stadsbanaliteiten’. (*Terschellinger Volksleven*, 2e druk (1937), Voorwoord.) Wij mogen wel aannemen dat deze woorden in de overwegingen van de oprichters hun uitwerking niet gemist hebben.

ondergang te redden¹⁸. Als Kunst het bij het rechte eind zou hebben, zou het geen toeval zijn dat de dansgroep van Hoorn in 1947 (twee jaar na de oorlog) werd opgericht. Kunsts verklaring op zijn juistheid te toetsen, zou echter het kader van dit onderzoek te buiten gaan.

De dansgroepen zijn voor een belangrijk deel de aanleiding geweest tot het ontstaan van de zanggroepen. Zolang men zich kon herinneren, werd het dansen afgewisseld met het zingen van de Terschellinger liederen en men wilde dat voortzetten. Tijdens de oefenavonden van de dansgroepen bleek echter dat veel liederen niet meer in hun geheel gezongen konden worden; men kende vaak alleen de melodie en flarden van de tekst. Weliswaar waren op het eiland nog enkele bejaarde zangers die een groot deel van het Terschellinger lied-repertoire kenden, maar voor het merendeel van de bewoners waren de liederen in het vergeetboek geraakt.

In 1956 werd het initiatief genomen om complete liedteksten ter beschikking van de dansers te stellen. Tijdens een V.T.V.-vergadering werd opgemerkt dat 'bij oude dansen ook zingen behoort. De afd. West bezit nog exemplaren van oude liedjes. Deze zullen aan de beide afdelingen worden gegeven.' Voor zover wij weten, is het toen bij een poging gebleven. Zeer weinig van onze informanten hebben er ooit over gesproken en ook in de notulen van de dansgroepen wordt er niet meer op teruggekomen. Tijdens dezelfde vergadering werd voorgesteld een boekje uit te geven met daarin de 'meest gezongen liedjes', maar gezien de hoge kosten hieraan verbonden, besloot men om het 'eerst maar eens te proberen met hetgeen voorradig is'¹⁹.

Men beseftte echter dat de liederen, zoals indertijd de dansen, bezig waren uit te sterven als er niet snel wat aan gedaan werd. Men begon informatie in te winnen en liederen op te tekenen bij oudere Terschellingers. Uit de kleine kring waarin men die liederen weer ging zingen met begeleiding van een speelman, ontstond in 1970 in Hoorn de eerste zanggroep. Gezien de grote belangstelling van het gehele eiland werd enkele jaren later de groep in West-Terschelling opgericht.

Met betrekking tot de oprichting van de dans- en zanggroepen vroegen wij ons af in hoeverre de motivering van destijds ook nu nog van kracht is gebleven. Daarom stelden wij bij de schriftelijke enquête de vraag:

¹⁸ *Terschellinger Volkstevan*, 3e druk (1951) blz. 56 (De kursivering is van de auteurs).

Jan Bakker wordt door Kunst uitdrukkelijk als een van de initiatiefnemers tot de oprichting van de dansgroep in Hoorn genoemd. Uit gesprekken die wij voerden met Terschellingers die bij de oprichting aanwezig waren en met een der oprichters zelf, bleek dat dit niet het geval is geweest. Wel was Bakker de eerste jaren na de oprichting de spil waar alles om draaide. Zijn kennis van de liederen en dansen was van onschatbare waarde. Hij stierf op 20 januari 1949.

¹⁹ Notulen en Jaarverslagen van de V.T.V., afdeling West.

In 1968 verscheen, in opdracht van de Stichting Ons Schellingerland, het boekje *'Terschelling . . . zingt!'* met de meest bekende liederen. Dit wordt tijdens de oefenavonden van de dansgroep Midsland gebruikt bij het zingen in de pauzes.

'Wat zijn voor U de voornaamste redenen om mee te doen aan die groep(en)?'

De meest voorkomende antwoorden waren:

- 1) Om de oude dansen en/of liederen te behouden (35,5%)
- 2) Vanwege de gezelligheid (24,5%)
- 3) Uit liefhebberij voor het dansen en/of zingen (19%)²⁰

Uit het vrij hoge percentage geënquêteerden dat het behoud van de Terschellinger dansen en liederen vooropstelt, konkluderen wij dat er sinds de oprichting van de dansgroepen minder veranderd is dan men na zoveel jaren zou verwachten. Er leeft bij allochtonen zowel als autochtonen, bij jongeren zowel als ouderen een gevoel verantwoordelijk te zijn voor het behoud van liederen en dansen. Nu men echter het liederen dansrepertoire beter beheerst en er spelenderwijs mee om kan gaan, ziet men de mogelijkheid de liederen en dansen in te passen in de tegenwoordige samenleving. Bovendien vindt men dat ze het leven veraangename, vooral nu de bezorgdheid voor een eventueel verlies ervan minder aktueel is geworden.

In 1947 meende men, teneinde de Terschellinger identiteit te kunnen blijven bevestigen, voor een groot deel aangewezen te zijn op het verleden. Hierdoor konden de oude dansen die toen waarschijnlijk geen lang leven meer beschoren was, en indirekt ook de liederen, bewaard blijven en uiteindelijk deel uit gaan maken van het heden. De tegenwoordige dansers en zangers hoeven dan ook de bevestiging van de eigen identiteit minder in het verleden te zoeken dan hun voorgangers.

Met de beschrijving van de oprichting en de tegenwoordige activiteiten van de groepen hebben wij enkele vragen van de probleemstelling beantwoord. Het is niet uitgesloten dat we er in het vervolg op dit artikel het een en ander aan toe moeten voegen. Het onderzoek is nog niet afgerond; er zullen nog veel gesprekken moeten worden gevoerd. Ook moeten de uitkomsten van de door de schriftelijke enquête mogelijk gemaakte statistische benadering nog worden vergeleken met de gegevens die bij de interviews werden verzameld. Wij meenden echter hierboven al enkele konklusies te kunnen geven die wij hoofdzakelijk op grond van eigen indrukken en waarnemingen hebben getrokken.

²⁰ 5% van de geënquêteerden gaf een ander antwoord; 16% schreef geen antwoord op.

Summary

The authors noticed a remarkable continuity in traditional singing and dancing on the Frisian island of Terschelling. They suppose that during the last decades the three groups of folk-dancers and the two groups of folk-singers on the island are responsible for this. During their investigations they participated in the activities of these groups as often as possible. They obtained also information through an inquiry among the members of the groups and through a number of interviews.

This article, the first of a short series, describes how the groups were founded and what their activities are today. Furthermore the motivations of the founders are compared with those of the present members. The authors conclude that the members still feel responsible for the preservation of their cultural heritage. However, contrary to the feelings of the founders, the present singers and dancers realize that clinging to the past is not the only way to maintain their own identity as 'Terschellingers'.